

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ
TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

TUTSAK KEDİLER

Danışman Öğretmen: Işıl Köseoğlu Çırakoğlu

Öğrencinin Adı: Ekin Arıcı

IB Numarası: D1129-0121

Sözcük Sayısı: 3989

Araştırma Sorusu: Oya Baydar'ın Kedi Mektupları adlı yapıtında kedi figürleri aracılığıyla hangi kişilik özellikleri yansıtılmıştır?

ÖZ

Bu çalışmada, Oya Baydar'ın Kedi Mektupları adlı yapıtında kedi figürleri aracılığıyla yansıtılan kişilik özellikleri, ayrıntılı kitap inceleme yöntemi ile analiz edilmiştir. Birbirleriyle mektuplaşarak iletişime geçen kedilerin sahiplerinin yaşamlarını sorgulayarak insanları anlamaya çalışmaları konu edilmiştir. Hayatın amacını sorgulama içinde olan ve hayatlarının bütünüyle bu süreçten zarar görmüş figürlerin bir zamanlar fikir birliği içinde, ortak bir amaca sahip oldukları arkadaşları ile ayrı yollara saparken yalnız oldukları yabancı ülkelerde kendi inançlarını sorguladıkları bir dönem işlenmiştir. Yazarın figürlerin içinde bulunduğu gerçeğin karşısında sahip olduğu ruhsal durumu okuyucuya iletmek adına kullandığı leitmotive tekniği ve iç monologlar incelenmiştir. Yapıttaki kediler, yol arkadaşı olmak adına sahiplenilmiş olmalarına rağmen sahiplerinin aksine yalnızca özgürlüklerinden vazgeçmeyen, akıllarına estiği gibi davranan varlıklar olmaları, böyle olamayan sahipleriyle alay etmelerine ve onları eleştirmelerine sebep olmuştur. Bu noktada yazarın sahibine bağlı ama aynı zamanda özgür varlıklar olmaları nedeniyle kedileri seçtiği de düşünülebilmektedir. Yapıtın konusunun ve kurgusunun kediler üzerinden yansıtılması kedilere mektup yazabilme özelliği verilerek sağlanmıştır. Mektup türünün kişinin duygu ve düşüncelerini içten geldiği gibi yansıtabilme ve direkt karşısındaki insana odaklı olma özelliği metinde sahip konumundaki kişilerin kişilik özelliklerinin aktarımında etkili olmuştur. Yapıtta simge olarak neden kedinin seçildiği ve metinler arası bir yaklaşımla mektup türünün romanın kurgusuna neden yerleştirildiğinin anlaşılması yazarın yapıtta yansıttığı gerçeklere karşı tutumunu belirlemek için gerekli olmuştur. Bunun yanında yazarın hayvan figürleri üzerinden eleştirel ve alaysı bakış açısını yansıtma isteği de hissedilmektedir.

İÇİNDEKİLER

I.	Giriş.....	1
II.	Yapıttaki Tarihsel-Toplumsal Gerçeklik Ve Kediler Aracılığıyla Yansıtılan Kişilik Özellikleri.....	5
	II. I. Kedilerin Kişilik Özelliklerinin Belirginleşmesinde Yapıttaki Tarihsel Ve Toplumsal Gerçekliğin Rolü.....	5
	II. II. Kediler Aracılığıyla Yansıtılan Kişilik Özellikleri.....	7
	II. II. I Ben Merkezilik Ve Çıkarıcılık.....	7
	II. II. II. Teslimiyetçilik.....	10
	II. II. III. Takıntılılık Ve Kuşkuculuk.....	12
	II. II. IV. Muhafazakârlık Ve Köpek Otto.....	13
III.	Sonuç.....	16
	Kaynakça.....	18

ARAŞTIRMA SORUSU: Oya Baydar'ın Kedi Mektupları adlı yapıtında kedi figürleri aracılığıyla hangi kişilik özellikleri yansıtılmıştır?

IV. GİRİŞ

Yazar Oya Baydar'ın, yaşamından, araştırmacı, siyasi kimliğinden derin izler taşıyan romanı Kedi Mektupları'nda Türkiye'nin bir dönem içinde bulunduğu karmaşa ortamı kedilerin simgeleştirilmesi ve farklı özellikler taşıyan insan kimliklerine büründürülmesi yoluyla yansıtılmıştır. Yapıtta simge olarak kedinin neden seçildiği, metinler arası yaklaşımla mektup türünün romanın kurgusuna neden yerleştirildiği soruları, yazarın yapıtta yansıttığı gerçeklere karşı tutumunu belirlemek açısından önem taşımaktadır. Bu sorular bu çalışmada araştırılan yapıttaki insan figürlerinin kişilik özelliklerinin belirlenmesinde de aydınlatıcı işlev üstlenmektedir.

Yapıtta kedi sahibi olarak kurgulanan kişiler, zorunlu nedenlerle ülke dışında bulunurlar; bu da yapıtın arka planındaki toplumsal yaşayışın dış gözlem yoluyla yansıtıldığını göstermektedir. Yazarın, yapıtın değerlendirmelerinde yer verildiği gibi, Almanya'da sürgünde bulunduğu on yıllık süreçte sosyalist rejimin çöküşüne tanıklık etmesi ve kendini sorgulama sürecinin romana biyografik gerçeklik olarak yansımaları engelleme, kurmaca gerçekliği öne çıkarma isteğinden dolayı yapıtta hayvan figürleri kullandığı, Tanrısal anlatım konumunu değil, kedilerin ağzından; birinci tekil kişi anlatımını seçtiği düşünülebilmektedir. Böylelikle yazar, yapıttaki olayların ve düşünceleri kedi özelinde indirgeyebilmekte ve yazar olarak tarafsızlığını koruyabilmektedir. Yapıtta yer alan ve kedilerin ağzından verilen, insanların hayatla dövüştükleri, kedilerinse hayatı yaşadıkları belirlemesi de kurgusal gerçekliğe nesnel biçimde yaklaşma çabası biçiminde değerlendirilebilir.

Yapıtta tarihsel ve toplumsal gerçekliğin, farklı kişilik özelliklerinin yansıtılmasında hayvan figürlerinin kullanılmasının nesnel olma ve kurmaca gerçekliği biyografik gerçeklikten ayırma çabasının yanı sıra insanlığa ilişkin eleştirel ve alaysı bakış açısını yansıtma isteği ile ilgili olduğu yapıtta hissedilmektedir. Yapıttaki insan figürlerinin hepsi ‘büyük idealler’ uğruna yaşamlarını biçimlendirmişler ve bunun başarısızlığı sonucunda yalnızlığa ve karamsarlığa mahkûm olmuşlardır. Üstelik birçoğu, geçmişteki büyük ideallerini sorgular hale gelmiş, eylemlerinin sonuçlarını beklendik bir biçimde alamadıkları için bunu yaşamın farklı alanlarına yansıtmış; başka canlılar üzerinden kendi yoksunluklarını gidermeye de çalışmışlardır. Kedilerini kısırlaştırmalarının altında yatan nedenlerden biri de budur. Yapıttaki kedilerin, sahiplerinin aksine yalnızca yaşamak için yaşayan, özgürlüğün kalıplar içine sıkıştırılmayacağına inanan, akıllarına estiği gibi davranan varlıklar oldukları ve böyle olamayan sahipleriyle alay ettikleri ya da onları eleştirdikleri görülmektedir. “*Eksik yaratılmışlar, doğuştan sakatlar. Sorabildikleri soruların yanıtını veremiyorlar ya da yanıtını veremeyecekleri sorular soruyorlar. Kısaca iç uyumları yok.*” (215) Bu noktada yazarın, bağlı ama aynı zamanda özgür, bağımsız varlıklar olmaları nedeniyle kedileri seçtiği de düşünülebilmektedir. Yapıtın konusunun ve kurgusunun kediler üzerinden yansıtılmasında ise kedilerin koku alma özellikleri öne çıkarılmış; grotesk bir mantıkla kedilerin mektup yazabilmeleri sağlanmıştır. Özel mektupların, kişinin duygu ve düşüncelerini içten geldiği gibi yansıtılma özelliği metinde sahip konumundaki kişilerin kişilik özelliklerinin aktarımında etkili olmuştur.

Kedi Mektupları’nda, birbirinden uzak oldukları halde yakınlaşma isteği içindeki kedilerin insanlara koku bırakarak mektuplar aracılığıyla iletişim kurması, sahiplerinin yaşamlarının aldığı ilginç durumu; ilişkilerini ve düşüncelerini sorgulayarak insanoğlunu anlamaya çalışmaları konu edilmiştir. İnsanların sorgulayan bir canlı olma özelliği yaşamlarının büyük ölçüde değişmesine sebep olur. Kedilerin sahipleri olan figürlerin içine

girdikleri bu farklılaşma sürecinin temel nedeni, insanların, yaşamın bir amacı olduğuna inanmaları ve bu amacı sorgulamalarıdır. Hayatı, içinde bulunulan düzeni sorgulamaya başladığından beri geri dönüşü olmayan bir düşünce yoluna giren insanlar, roman figürlerinde görüldüğü gibi zamanla kendilerini acı, pişmanlık, gerilim ve yenilmişliğe bırakırlar. “*Yıllarca bir şeylerin hayalini kuruyorsun. Ona ulaştığın zaman mutlu olacağını sanıyorsun. Sonra bir gün bir de bakıyorsun ki o şey değişmiş, başkalaşmış.*” (245) Roman figürlerinin ortak noktası, hayatı anlamak, değişim yaratmak düşüncesinin yanıtını sosyalizm olarak belirlemiş olmalarıdır. Ancak yaşanan siyasi gelişmeler ve Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla inandıkları ideolojinin çökmesi sonucu hayatları büyük ölçüde yön değiştirmiştir. Bir zamanlar fikir birliği içinde ortak bir amaca sahip oldukları arkadaşları ile ayrı yollara saptıkları, bunun takiben yalnız ve yabancı oldukları ülkelerde kendi inançlarını sorguladıkları kaygılı ve sancılı bir dönem bu insanların kedilerinin gözlemlerinden yola çıkarak onların ağzından anlatılmıştır. Yapıtta yer alan kediler, insanoğlunun bireysel ve toplumsal boyutta yarattıkları çatışmalara ve tezatlıklara dışarıdan bir bakışı yansıtmaya işlevi görmüşlerdir.

Kediler, insanoğlunun anlaşılması imkânsız ve bencil varlıklar olduğunu düşünmektedirler. Bunun nedeni, insanların karmaşık yapıda canlılar olmaları, düşüncelerinin ve davranışlarının altında yatan nedenlerin tam olarak bilinemez oluşudur. “*Şu insanların sorunları bizimkilerden de büyük. Çaresizlikleri de. Hep bir şeyler hayal ediyorlar, bir şeyler yapmak istiyorlar. Hiç ulaşamayacakları hedeflere yöneliyor, o hedefleri kaybettikleri zaman yıkılıyorlar. Kurtarıcılık peşindeler. Dünyayı, insanları, hatta kedileri kurtarma peşinde. Oysa kimseyi kurtarabildikleri yok. Hatta kendilerini bile.*” (27) Bunun yanı sıra kediler, varlıklarının özünde yalnızca üreme dürtüsünü barındırırlar; bu durum ise yapıttaki kedilere bakıldığında insanlar tarafından engellenmiştir. İnsanların hak ve özgürlük adına mücadele vermeleri, bunun yanı sıra kedilerin tek yaşama amacı olan üremelerini onları kısırlaştırarak engellemeleri büyük bir çelişki yaratmaktadır. Romanda, ameliyatla kısırlaştırma

operasyonundan geçmiş olan kediler, kendilerini tutsak ve özgürlüklerinden mahrum bırakılmış ve haksızlığa uğramış hissetmektedirler. Engellenmişlik duygusu ve özgürlük arayışı bu kedilerde baskın olarak görülmektedir. “Ameliyat” yapıtta özgürlükle eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Kedilerin ameliyatlı oldukları durumda, sokağa çıkmak, aşk yaşamak veya diğer kedilerle iletişimde bulunmak eskisi kadar anlam barındırmamaktadır. Ameliyatlı, eve hapsedilmiş kediler özgürlüklerinden mahrum bırakılmışlardır. “*Sokağa çıkıp çıkmamak; işte bütün sorun!*” (22)

Yapıtın genelinde, gelişmiş Avrupa ülkeleri ile Türkiye’nin özgürlük kavramı ve yaşam standartları karşılaştırılması, ameliyatlı kediler üzerinden yapılmıştır. Türkiye’de kediler ameliyatsızdır, sokaklarda yüzlerce başıboş kedi dolaşmaktadır. “*Öteki ülkelerde sokak kedisi diye bir sınıf yok. Ama burada her yer kedi dolu.*” (243) Bu durum kediler tarafından özgürlük ve aşk cenneti olarak görülmektedir; ancak özgürlükle beraber hayvanlarda yoksulluk, açlık ve ölüm oranının ciddi oranda yükseldiği ve aynı sefaleti insanların bir kısmının da yaşıyor olması, kedileri özgürlük kavramını sorgulamaya itmektedir. “*Oysa ‘memleket denen bu ülkedekiler ne kadar farklı; ne kadar özgür, bağımsız ve doğal; kedi özüne ne kadar yakın... Ve ne kadar ilkel, ne kadar geri...*” (127) Yapıtın kediler üzerinden uygarlık ile özgürlük kavramlarının her zaman doğru orantılı bir biçimde gelişmiş olmadığı iletisini de vermek istediği bu noktada söylenebilir. Aynı durum kedilerin sahipleri insan figürleri üzerinde de işlenmiştir. Hak ve özgürlük adına verdikleri savaş ve bunun için hayatlarından birçok önemli unsuru çıkarmayı göze almış insanlar en sonunda kendilerini hayal kırıklığı içinde yalnız ve sefil halde bulmuşlardır. “*Kusursuzu, güzeli, doğruyu aramak bütün hayatlarını doldurmuş; hayatlarının anlamı, yaşamalarının nedeni olmuş. Sonra tam bulduklarını sandıkları anda bir de bakmışlar ki, doğru sandıkları yanlış, kusursuz sandıkları eksik; güzel sandıkları çirkinmiş.*” (131) Bu durumun sebep olduğu

figürlerin hayatlarındaki köklü değişim ve bunun beraberinde getirdiği sorunlar, iç hesaplaşma süreci kedileri tarafından gözlemlenmeye başlanmıştır.

II. YAPITTAKİ TARİHSEL-TOPLUMSAL GERÇEKLİK VE KEDİLER ARACILIĞIYLA YANSITILAN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ

II. I. KEDİLERİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN BELİRGİNLEŞMESİNDE YAPITTAKİ TARİHSEL VE TOPLUMSAL GERÇEKLİĞİN ROLÜ

Kedi Mektupları, merkeze kedileri alsa da özünde 70’li yıllarda siyasi nedenlerden ötürü Avrupa’ya göçmüş; sürülmüş ya da kaçmış olan; bu sebeple yolları ayrılmış bir grup aydının arayışlarını yansıtmaktadır. Göçün zorunlu bir gidiş olması, yapıttaki kişilerin gittikleri yerlerde dışlanmış olmaları, ülkelerine dair haberleri izleyerek mutsuzluk ve suçluluk hissetmeleri, yalnızlıklarından ötürü kedi sahibi olmaları ve daha çok karamsar bir duygu dünyasına sahip oldukları anlaşılır. Kediler, sahiplerinin duygu dünyasını çözümlmek amacıyla yapıtta işlev üstlenirler; ancak sahipleriyle ilgili gözlemlerinden onların da kendilerine özgü, birer insanmış gibi, kişilik özellikleri geliştirdikleri görülmektedir.

Roman kişileri; Türkiye’nin 70’li yıllarındaki kargaşa ortamında sosyalizme gönül vermişler ve bu uğurda mücadele etmişlerdir. Ülkelerinde azınlık durumuna düşen bu insanlar, dünyada da bu düşüncenin değerini yitirmiş olmasıyla derin bir küskünlüğe, karamsarlığa ve yalnızlığa bürünmüşlerdir. Figürlerin yaşadıkları iç çatışma, hesaplaşma ve yüzleşme süreci yapıtta leitmotive tekniği ile okuyucuya aktarılmıştır. “Gemileri yakmak” motifi ile geri dönüşü olmayan yollara girmeyi ve geri dönüş yollarını kişinin kendi isteğiyle ortadan kaldırdığını simgelemektedir. “*Artık yapacak bir şey kalmamış. Söylediğine göre gemilerini çoktan yakmış.*” (87) Sıkça kullanılan “yıkıntı” ve “yıkılmak” sözcükleri, Berlin Duvarı’nın yıkılmasıyla beraber figürlerin hayallerinin ve hayatlarının yıkılışını simgeler. “*Sanki ayaklarının altından toprak kaymış, boşlukta kalmışlar gibi... Hep yıkıntılardan söz*

ediyorlar. Yalnızca bir duvar değil, her şey yıkılmış söylediklerine göre.” (108) Figürlerin Türkiye’de başlayan mücadelesi Berlin Duvarı’nın yıkılmasının ardından bütün umutları, yaşadıkları, fedakârlıkları ve hayalleri ile birlikte bir hiç olma durumuna gelmiştir. Bir başka deyişle; “bir duvar yıkılmıştır ve onlar sahip oldukları her şey ile birlikte duvarın altında kalmışlardır”. (108) İnanırları komünizm fikri gerçek midir yoksa bu düşüncenin uygulanışında bazı aksaklıklar mı vardır? “Sakallı adam” Marx’ın ortaya çıkardığı ideolojinin “kedili adam” Lenin tarafından pratiğe geçirilmesinde ortaya çıkan sorunlar ve fikir ayrılıkları, figürleri apayrı noktalara sürüklemiştir. Başarısızlığın suçunun kimde olduğu yapıtta sürekli tartışılır. Bu tartışma ve sorgulama süreci, figürlere hem iç hem de dış çatışma olarak yansımıştır. “En acısı, ülke boyu bir mezarlığa dönüyor olmamız. Geride bıraktıklarımızın kimisi gerçekten ölüp gittiler. Kimisi de o kadar değişti, o kadar başkalaştı ki, onlar da öldüler gibi geliyor bana. Sözümlü ettiğiniz maddi sorunlar korkutmuyor beni. Korktuğum şey, döneceğimiz yerin bir ‘hiçbir yer’ olması...” (88) Figürlerde fikirlerini gerçekleştirmek uğruna attıkları hayati adımların bir anda önemini yitirmesi ile uğradıkları ruhsal çöküntü ile yüzleşme ve geçmişi sorgulama, içine girilen farklı insanlık halleri bağlamında farklı figürler üzerinden işlenmiştir. Yapıtta, tarihsel ve toplumsal gerçeklik, yalnız ve yabancı kalmış figürlerin her birinde farklı bir tutumu ortaya çıkarırmıştır.

II. II. KEDİLER ARACILIĞIYLA YANSITILAN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ

II. II. I BENMERKEZCİLİK ve ÇIKARCILIK

Kedi Mektupları'ndaki kişilerin hemen hepsi, yalnız ve mutsuzdur. Bunun ötesinde eski eylemlerine yönelik değerlendirmeler de yapmaktadırlar. Bu değerlendirmeler kimi zaman pişmanlığa, kimi zaman öfkeye, kimi zamansa takıntılı ruh haline neden olmaktadır. Yapıtta bazı figürler, yaşamlarının geri kalanını sürdürebilmek, kendi varoluşlarını gerçekleştirebilmek adına kendilerine odaklanmakta ve eski toplumcu alışkanlıklarının tersi alışkanlıklara bürünebilmektedir. Bazıları ise her şeyden vazgeçerek yalnızca günü kurtararak hayatlarını geçirmeye başlamışlardır.

Proleter, sahibi bir dilenci olan ve hayatını büyük alışveriş merkezlerinin önünde dilenerek geçiren bir kedidir. İsminin işçi anlamına gelmesine karşın sahibi, herhangi bir çaba sarf etmeden, insanların acıma duygusunu kullanarak para elde etme peşinde olması tezat bir durum oluşturmaktadır. *“Proleter ne satıyordu aslında? Ne ürettiyordu?” diye düşünmüş, çok önemli bir şeyi üretilip pazarladığını keşfetmişti: İnsanların çok ihtiyaç duydukları; belki de evlerinde kedi, köpek beslemelerinin asıl nedeni olan bir şey: acıma duygusu; yani, kendi üstünlüğünü hissetmenin hazzı, birine yardım ederek onu bağımlılaştırmanın doyumunu...*” (10) Proleter'in yapıttaki bir diğer işlevi de insanların birbirlerine karşı tavırları ile hayvanlara karşı tavırları arasındaki tezatlığı ortaya koymaktır. Alışveriş merkezlerindeki yüzlerce varlıklı insan tarafından yardıma muhtaç durumda olan başka bir insana değil, aç bir kediye daha fazla ilgi gösterilmektedir. Proleter'in sahibi bu durumu çıkarı doğrultusunda kullanmaya başlamıştır. Proleter ile sahibinin kişiliklerinin bu noktada örtüştüğü görülmektedir; ikisi de başkalarının zayıflıklarından yararlanarak çıkar elde etmeyi alışkanlık haline getirmişlerdir. Proleter, yapıtta Nina'nın bakış açısıyla alaya alınmaktadır: *“...Proleter değil, tezgâhtar falan olmalıydı o kedinin adı. Basbayağı iş güç sahibi bir kediydi.”* (9) Bu

durum üretmeden yaşayıp giden zihniyete karşı bir eleştiri olarak değerlendirilebilir. Yapıtta özelliklerinden en az söz edilen ve mektup yazmayan kedilerden birinin Proleter olması da onun davranışının onay görmediği düşüncesini desteklemektedir.

Çıkarıcılığı, bencilliği yansıtmak üzere kurgulanmış bir diğer kedi figürü Kedi Cimcim' dir. Bunun nedeni, sahipleri tarafından yalnızca yalnızlık gideren, oyun, eğlence aracı olarak görülen bir kedi olması ve kendisini bu beklentiler doğrultusunda koşullamış olmasıdır. Tensel betimlemesinde de bu özellikler ön plana çıkmaktadır; *“hiç büyümeyen, kısa tüylü, sıradan”*(26) bir kedidir. Sahiplerinin siyasal sürgünlük döneminde can yoldaşı olması işlevi için alınmıştır. Ondan bir türlü memnun olmayan, beklentilerinin ardı arkası kesilmeyen sahipleri, sürgün günleri sona erdiğinde artık ihtiyaç kalmadığı için onu bırakmışlardır. Cimcim' in varlığı, insan ırkının varlıklar içindeki mutlak üstünlüğüne inanan ve tüm varlıkların insan için olduğuna inanan kişilere gönderme niteliğindedir.

Parsifal, üst sosyo-ekonomik yapı içerisinde yer alan bir ailenin kedisidir. *“Bir sokak ötedeki zengin villalardan birinin kedisiydi Parsifal.”*(15) Oldukça bakımlı, sağlıklı koyu renkli bir tekirdir. Parsifal de Nina'nın ilk aşkı olarak onun gözünden tanıtılmaktadır. Parsifal' in ailesi için de kedileri çok önemli bir yere sahiptir. Parsifal ismi “çizmeli kedi” anlamına gelmektedir. Masala göre çizme giyip şapka takan ve büyücüyü kandırarak sahibini mal mülk sahibi eden kedidir. Tüm bu ihtişama ve güç gösterisine rağmen, Nina Parsifal' in gerçekte olmak istediği gibi yaşayamadığına inanmıştır. Nina da diğer zengin ailelerin kedileri gibi onun özgür olduklarını sanan insanlara benzediğini düşünmektedir. Kedilerine çok önem veren aile, bu gerekçeyle kedilerini ameliyat da ettirmişlerdir: *“Parsifal' i özenle hazırlanmış bir kedi sepetine koyup kapıda bekleyen son model bir Mercedes arabaya sokarlarken(...) sahiplerinin soyağacı yedi göbek ilerisine kadar giden cins kedilerine neredeyse taptıklarını ona en küçük bir zarar vermeyeceklerini biliyordu* (16).” Ameliyatla kısırlaştırılan, bunun nedeni de *“bahçeye dolmuş kızıymış kedilerle baş etmek”* (17) olarak açıklanan Parsifal, bu

olaydan büyük zarar görmüştür. Bunun sonucunda Parsifal eskisi kadar mutlu olamamıştır; ancak sahip olduğu imkânların devam etmesi için ait olduğu ailenin kurallarına uymak ve kendi özgürlüğünden fedakârlıkta bulunmak durumunda kalmıştır; yani Parsifal yapıtta gösteriş ve güç uğruna, üstelik de sevgi bahane edilerek güçsüzlüğe mahkûm edilen bir kedidir.

Safnaz yurtdışına kaçmak zorunda kalmış, komünist bir ailenin kedisidir. O da benmerkezciliğin ve faydacılığın kurbanıdır. Aile komünist olduklarını belli etmemek amacıyla, kediyi zengin görüntü yaratmak için bir araç olarak kullanmışlardır. Evlerinde sürekli tartışması sürdüğünden Safnaz olayların karışıklığı hakkında oldukça fazla bilgi edinebilmiştir. *“Kimilerine bakarsan çok kötü bir adam, kimilerine bakarsan bütün insanların ileride olacakları çok iyi bir şey. Benim anladığım kadarıyla, kimse aç açık kalmasın, kimse kimseyi çalıştırmasın, kötülük olmasın diye düşünenlere komünist diyorlar. Kötü bir şey değil yani. Ama nedense bizim oralarda komünistlere çok kızılıyor, çok korkuluyor onlardan.”* (80) Özgürlükçü ve eşitlikçi olan aile, kedilerine gereken önemi gösterememişlerdir. Çok sayıda ev değiştirmeleri, sürekli kaçmaları ve saklanmaları kedi için fazla hırpalayıcı olmuş ve bu durum Safnaz’ın hayatını sürdürememesine sebep olmuştur.

Konformizmi yansıtan Kirli, Nina’nın yavrularından biridir. Ameliyatsızdır ve özgür olmaktan dolayı çok mutludur. Avrupa ülkelerinde yaşadıkdan sonra Türkiye’ye geri döndüğünde, ülkeyi tam bir aşk cenneti olarak düşünür; çünkü kediler ameliyatsızdır ve sokakta birçok hayvan bulunmaktadır. Bunu, özgürlüğün ve karşılıklı anlayışın bir ürünü olarak görse de, bu sözde özgürlüğün aslında ülke çapında artan yoksulluğun bir sonucu olduğunu görmüştür. Kediler özgürdürler, ancak açtırlar. İnsanlar da özgürlük adına aynı sefaleti paylaşmaktadırlar. Kirli’nin sahibi, yaşanan gelişmelerden sonra kendisini hiçbir yere ait hissetmemiş ve yapacak bir şeyin kalmadığını düşünmüştür. Artık dünyayı değiştirebilmek

için hiçbir şey yapamıyor olduğundan hayatının geri kalanını bir kedi gibi yalnızca yaşayarak, zaman öldürerek geçirmektedir.

II. II. II. TESLİMİYETÇİLİK

Nina kediler arasında en tecrübelisi ve dolayısıyla en çok sorgulayan kedidir. Nina ameliyatlı bir kedi oluşunu korkunç, ancak kaçınılmaz görür. *“Biz ev kedileri, (...) kölelere benziyoruz. Bedenimiz, kaderimiz başkalarına ait. Bağımsız, özgür değiliz. Kedilerin özgür yaratıklar olduğu masalını onları tutsak eden insanlar uydurmuş olmalı.”* (21) Özgürlük adına savaş veren sahiplerinin kedilerinin hayatlarına bu şekilde müdahale etmeleri, kediler tarafından eleştirilen bir konu olmuştur. *“Öyle bakarsan insanlar da özgür değil. Hiçbir yaratık gerçekten özgür olamaz belki de.”* (21) Nina'nın sahipleri, ülkelerinden özgür iradeleriyle uzaklaşmamışlar, kaçmak zorunda kalmışlardır. Yer değiştirseler de hayatları rahatlamamıştır. Günlük hayatlarında sürekli bir tatminsizlik ve başarısızlıktan doğan mutsuzluk, sonrasında umutsuzluk hâkimdir. Hayat amacı olarak gördükleri ideolojinin bir hata olduğunu düşünürler ve bütün yapılanları inkâr etmektedirler. Yıllarca süren mücadeleyi inkâr etmesi diğer arkadaşları tarafından tepki toplayarak onu yalnızlaştırmıştır ve içinde bulunduğu kabullenemezlik durumu ortaya kimlik bunalımı çıkarmıştır. *“Dayanamıyorum artık bütün bu yıkıntıya; bütün değerlerimizin, bütün hayatımızın, kimliklerimizin ayaklar altında çiğnenmesine ve asıl, tam bir yenilgi havası içinde bu boyun eğişimize, suskunluğumuza, kendi kendimizi, kendi inançlarımızı inkâr edişimize.”* (53) Nina'nın sahibi de kendisini, hayatını üzerine kurduğu ideolojinin çöküşüyle tamamen bitmiş görmektedir. Hanımı, çöken bir duvarın altında kaldığını ve yapılacak bir şeyin olmadığını söylemektedir. *“O duvarı bizim ördüğümüzü de unutma.”* (39)

Teslimiyetçi insan figürünü yansıtan Yoldaş'ın sahibi, on sene önce Almanya'ya zorunlu olarak gelmiştir. Ortaya çıkan siyasal gelişmelerin yarattığı toplumsal ve bunun

sonucunda ortaya çıkan bireysel sonuçlar, kedi Yoldaş'ın sahibi için yalnız ve yabancı olduğu bir ülkede tek başına üstesinden gelemeyeceği sorunlar bütününe dönüşmüştür. *“Kaçacağıma on yıl önce işkenceden ya da çocuk gibi vurularak ölseydim, anlamlı, hatta mutlu olacaktı hayatım. Bir şeyler uğruna dövülmüş ve o uğurda ölmüş olmanın mutluluğu... Şimdi, sadece yıkılan kâbeler, yerlerde sürünen bayraklar, parçalanan heykeller, kararan kentler var.”* (75)

Oğluna devrim yolunda atılması gereken adımları öğreterek Türkiye’de yaşanan çatışmalarda ölümüne sebep olduğuna inanmakta ve bu yüzden vicdan azabı duymaktadır. Geçmişte yaptıkları ile yüzleşmek ağır gelmektedir çünkü yapılan hiçbir hareket başarı ile sonuçlanmamıştır. *“KATİL BENİM! NEDEN, NEDEN bütün bunlar? (...) NEDEN buralarda çürüyorum? O NEDEN öldü? Milyonlar NEDEN öldü? Bu kitaplar, bu yazılar, insanlığın yüz yılı? Bunca ölü, bunca acı, işkence, bunca insan hayatı, hepsi bir HIÇ için miydi?”* (74)

Yıllarca verdiği mücadele sonunda umutsuz ve yalnız kalan figür, diğer kişiler gibi, diline ve düşüncesine yabancı olduğu bir ülkede kendisini terk etmeyecek gerçek bir can yoldaşına ihtiyaç duyduğundan kedi almıştır. Yaşanan bütün zorluklar karşısında yaşam amacını yitirmiş, içinde bulunduğu çıkmazdan kurtulabilmek için yapabileceği hiçbir şey olmadığını düşündüğünden, hiçbir iş yapmadan sürekli uyuyarak ve alkol tüketerek bu süreci atlatabileceğini düşünmüştür. Yenilgiyi kabul etmektedir ve yaptıkları yanlışların sonuçlarına katlanmak gerektiğini düşünerek teslimiyetçi bir tavır sergiler. *“Bu işler artık bitiyor. Yalnızca bizim için değil, bütün dünya için. Kaleler yıkılıyor, görmüyor musunuz? Belki de haklıydık. (...) Haklıydık ama yanlış yaptık ve yenildik. Yanlış yapmasak böyle olmazdı. Hayat, yanlışları affetmiyor. Yenildiğimizi kabul etmeliyiz.”* (59) Olanları kabullenışı ile beraber sahibinin tek hayali ve umudu Yoldaş'ın en büyük korkusu, olan ev ve yer değiştirme düşüncesi olmuştur. Figürün iç monologları sırasında sürekli aklından geçirdiği bir diğer düşünce ise elinde kalan son hak olan *“insanın kendi hayatına son verme özgürlüğü”* (162) olmuştur.

II. II. III TAKINTILILIK VE KUŞKUCULUK

Yapıtta, Avrupa’da yaşayan, ameliyatlı bir kedi olan Artur’un sahibinin geçmişe takıntılı olduğu görülmektedir. Özgürlüğü, diğer kedilere göre daha da kısıtlanmıştır. Tek hava alabildiği yer havalandırma boşluğu olan ve bu hayata alışmak zorunda kalmış kedi, geçmişte büyük yıkıntılar yaşamış, bu sebeple hala geçmişte yaşayan bir sahiple beraberdir. Artur’un eski adı Teko’dur. Sahibinin ona eski kedisinin ismiyle seslenmesinin sebebi eskiden kaybettiklerini bir şekilde geri getirme ve telafi etme çabasıdır. Ancak sonradan bunu değiştirmiştir ve savaşta ve barışta ideal kralın simgesi olan Artur ismini koymuştur. Artur’un sahibi, artık hiçbir şeyden keyif almayan, memnuniyetsiz bir insana dönüşmüştür. Sahibinin eski sevgilisinin, ideolojik çatışmalar sebebiyle öldürüldüğü ve kedilerinin o sırada kaybolduğu Artur’un bulunduğu 17 Ağustos 1980 tarihli fotoğrafla anlaşılır. Sahibi zor zamanlar geçirmektedir ve bu süreçte kendisini yalnız ve yabancı hisseder. Eskiden yaptığı işleri diğer herkes gibi yanlış bulmaktadır, pişmanlık duymaktadır. Bulduğu yerde kendisini mutsuz ve yabancı hissetmektedir. Kendisine ait hiçbir şey kalmamıştır. Eskiye dair her şeyi bırakmıştır ancak zihninden tamamen atamamıştır. *“Ölen bir daha dirilmez, giden dönmez, dönse de bir boka yaramaz.”* (45) Tüm bıraktıklarının boşluğu içinde başka bir ülkede yaşamına rahatça devam edemediği gibi ülkesine kesinlikle geri dönmeyecektir. *“İnsan kırk beş yılını inkâr etmeye kalkışır, bunca yıl edindiği tüm kimliğinden soyunursa, çırılçıplak kalırmış.”*(53) Artık geri dönme imkânı kalmadığından artık ait oldukları hiçbir yer bulunmamaktadır. Hayatının geri kalanını sokakta gitar çalarak geçirmektedir. Artur’la plansız bir şekilde ortaya çıkan ortaklığı sonucu, para kazanmakta zorlanmamaktadır çünkü o da kedi Proleter gibi insanların acıma duygusunu çıkarı doğrultusunda kullanmayı öğrenmiştir. Artur’un sahibi her para elde edişinde kedisini ve kendisini geçmişteki gibi yaşatma hayalleri içinde olmuştur.

Sahibinin yaşadığı ruhsal çöküntü sonucu Gece, sürekli olarak insan davranışlarını gözlemleyen ve sorgulayan bir kedidir. İnsanların hak ve hukuk arayışı sorunsalına dışarıdan eleştirel bir gözle bakarak, insanların yalnızca kendilerini düşünen bencil varlıklar olduğunu düşünmektedir. İnsanların zayıf noktalarının bilincindedir. Özgürlükçü olmalarına rağmen hayvanlarını tutsak etmeleri gibi insan davranışlarındaki tutarsızlıklar onun bu konuda daha da ustalaşmasına zemin hazırlamıştır. *“Belki de kendilerine bu kadar güvendikleri için bu kadar kolay kandırılabilirler. Üstün yaratıklar olduklarına inandıkları için küçümsüyorlar bizleri. Küçümsedikçe de, bilmeden güçsüzleşiyorlar aslında.”* (36) Gece'nin sahibi Avrupa'da yaşayan 50 yaşlarında bir kadın figürdür. Her şeyini kaybettikten sonra, insanlara karşı güvenini yitirince geriye kalan tek değer kedisi olmuştur. Arkadaşları tarafından yarı yolda bırakılmış olan ve savundukları ideolojinin başarısızlığının sebebini insanlarda gören figür zihninde sürekli bir sorgulama ve zihinsel karışıklık içindedir. Benimsediği sosyalist ahlakın toplumun tercihleri ile çatışmasından dolayı kendi tercihlerinin yanlış yönlerini ortaya çıkarmak istemiştir ve sorgulamaya başlamıştır. Ahlak kavramı, iyi-kötü kavramı, yapılan uygulamaların doğruluğu figürün iç dünyasında yer bulamamaktadır. Bu durum okuyucuya iç monologlar halinde aktarılmıştır. *“Aslında cellat mıyız, kurban mıyız bilmiyorum. Günahkâr mıyız, aziz miyiz bilmiyorum. Elli yaşındayım ve bugüne kadarki tüm hayatım, yanlış adanmış bir hiç oldu. Hiçbiriniz anlatmayın bana artık aslında ne kadar haklı, ne kadar doğru olduğumuzu.”* (37). Kendisiyle yalnız başına yüzleşmek zorunda olan sahibinin tek umudu kimsenin onu 'pis yabancı' olarak görmediği ülkesine dönmek olmuştur.

II. II. IV. MUHAFAZAKÂRLIK VE KÖPEK OTTO

Muhafazakâr olma durumu, bir kedi üzerinden değil, köpek figürü olan Otto üzerinden yansıtılmaktadır. Roman figürlerinin yaşadıkları çevrede, geri kafalı ve ırkçı eğilimleri olan Batı Avrupalı insan figürü, yaşlı komşu figürleri üzerinden yansıtılmıştır. Yapıtta bu yaklaşımın ve düşmanlığın sebebi açık olarak belirtilmemiştir; ancak roman figürlerinin zaten

yalnız geçirdikleri yaşamlarında gittikçe yabancılaşmalarında komşularının etkisi görülmektedir. Komşu figürleri iki bağlamda incelenebilir: roman figürlerinin sahip oldukları Türk geleneklerinin komşuluk ilişkileri aksine bir tutum sergilerler. Bu durum figürlerin yabancılaşmalarını pekiştirir ve ülkelerine geri dönme kararının hızlanmasına bir etken olabilir. İkinci olarak, yabancılara karşı nedensiz barındırdıkları kin duygusu, hak, özgürlük ve eşitlik savaşı verilen bir zamanda tezatlık oluşturmaktadır. *“Buralara gelip bizim ödediğimiz vergilerle içki alıyorlar. Hitler yaşasaydı görürlerdi günlerini.”* (64) Komşu figürlerine esenlikli hiçbir özellik verilmemiş olması ve muhafazakâr düşünce tarzlarının ön plana çıkarılması aslında Avrupa toplumunun genel durumu olan özelliklerinin tipleştirilerek bu karakterlerde toplanması sonucu romana aktarılmasıdır. Bu önyargı tutumu doğu-batı tezatlığı olarak nitelendirilebilir. Yabancılara önyargı ile yaklaşan insanların bir diğer ortak özelliği, insanlara karşı acımasızken hayvanlar söz konusu olduğunda insani yanlarını ortaya çıkarmalarıdır. *“Bizim burada hayvanlara zarar vermek suç sayılıyor. Doğrusu, bu konuda haklarını yememek gerek. İnsanlara, hele de kara kafalı, kara derili, takkeli ya da başörtülü, yoksul kılıklı, kısacası ‘yabancı’ oldular mı, istediğin kadar kötü davranmak serbest.”* (165) Romanda kedileri köpeklerden ayıran temel kavram bağlanma duygusu olmuştur. Kediler, özgürlüklerini ve özgün kimliklerini yitirmeyi ‘köpekleşmek’ olarak adlandırmaktadırlar. Kediler, köpekler gibi sahipleri onlara yemek veriyor ve onlara sahip çıkıyor diye onlara bağımlı olmazlar. Kendilerini nerede özgür hissediyorlarsa orada bulunurlar ve bu konuda kendilerini kötü hissetmezler. Sosyalist ideolojinin savunucuları olan figürlerin kedi sahibi olmaları, diğer yandan Avrupalı insan figürlerinin köpek sahibi olmaları, insanlar ile hayvanlarının yaşayışları arasındaki paralelliği göstermektedir. Kedilerin sahipleri hayatlarında verdikleri önemli kararları, kişisel kazanımlarına göre değil özgürlük adına yapmışlardır.

Kedi Gece ile komşu olan “yabancı düşmanı yaşlı çift” Otto adında bir köpek beslemektedirler. Romanda hayata geçirilen tek farklı cins hayvan figürdür. Gece ile Otto iyi anlaşamayacaklarını düşünürler. Kedi-köpek arasındaki nedeni bilinmez düşmanlık, yapıtta doğu-batı arasındaki düşmanlık ile benzetilebilir. Otto’nun sahipleri “Doğulu görünümlü, kısaca Batı Avrupalı olmayanları hiç sevmeyen” figürlerdir. Tıpkı kediler ve köpekler arasındaki düşmanlık gibi, Batı Avrupalı komşular da Doğulu görünümlü komşularına karşı haksız ve sebepsiz, tamamen önyargıya dayalı düşmanca bir tavır sergilemektedir. Oysaki Otto, kedi Gece için bir dönüm noktası olmuştur. Yüzbinlerce yıl boyunca oluşmuş bilinçsiz, içgüdüsel bir korkuyu Otto ile oluşan dostluğu sayesinde yenmiştir. *“Haklıydım. Dost olmamız için hiçbir neden yok. Bu köhnemiş düşünceleri atmak, içimize zorla kazıdıkları düşmanlıkları aşmak gerek.” (34)*

Yapıtta, hayata karşı yenik düşen bu insanların anıları, kavgaları, isyanları ve boyun eğişleri yer almıştır. İç uyumları olmayan, sorabildikleri soruların yanıtını veremeyen, buna rağmen soru sormaya devam eden ve her sorunun yarattığı boşlukta biraz daha kaybolan insanlar konu edilmiştir. Bunlara rağmen hayatı yaşamaya değer kılan yanıtlar bulabilen bazı figürler savaşıma güçlerini kaybetmemişlerdir. Onlar için önemli olan sorulara cevap bulmaktan çok aramak olmuştur. Romanda, kediler kendi gözlerinden insanlara baktıklarından, kendi gerçekliklerini yani özgürlük ve tutsaklık olgusunu gözlemlemişlerdir. Oya Baydar, bu yapıtta kedileri anlatırken aslında insanoğlunu anlatmıştır. Bunun sebebi insanların kendine dönüklüğü ve benmerkezciliğinden, doğayı ve hayatı bütünlüğü içinde kavrayamamasından kaynaklanır. Bu sebepten dolayı yalnız kalmaya mahkûmdurlar ve roman figürleri de böyle bir sona sahip olmuşlardır.

III. SONUÇ

Kedi Mektupları, koku mektuplarıyla sahiplerini mutsuz ettiğini, acı verdiğini hissettikleri bir sırrı arayışlarının ve kokular aracılığıyla mektuplaşmalarının hikâyesidir. Ülkelerinden kaçmak ve Avrupa ülkelerine sığınmak zorunda kalmış figürler, Berlin Duvarı'nın yıkılışı merkezli olaylar bütünüünün sonucunda zor bir sürece girmişler, her bir figür farklı bir yüzleşme sürecine girmiştir. Umutlarını, kimliklerini, inançlarını kaybeden figürlerin hayatını ülkelerinden ve köklerinden uzakta, yabancı yerlerde yaşamak zorunda olmaları büsbütün zorlaştırmıştır. Bu sebeple kedilerini kendilerine kader arkadaşı olarak benimserler. Figürlerin içinde buldukları sorgulama süreci kedilerinin ağzından, onların bakış açısı ve sezgileriyle anlatılmıştır. Öte yandan bu anlatımla iç içe olarak, kedilerin bağımsız yaşama istekleri ile sahiplerine sadık olma istekleri onlara zorluk yaşatmıştır. Kendilerini sahiplerinin yanında özgür hissetmemelerinin birincil nedeni ise insanların özgürlük peşinde koşmalarına rağmen kedilerinin üreme özgürlüklerini kısıtladıkları tezat durum olmuştur. Bu tezat, kedi sahiplerinin geçmişte savundukları değerler ve düşüncelerle yapıtta yansıtılan zaman dilimindeki farklılıklarında da görülmektedir. Kedi sahiplerinin eski eylemci ve inançlı hallerinden eser kalmamış olması, önemli bir kısmının yalnızca kendi odaklı, kendi çıkarlarını ön plana alan bir yaşam sürmesi, diğer kısmının da yalnızca sorgulayarak, geçmişle hesaplaşarak varlıklarını sürdürmeleri yapıttaki kediler aracılığıyla açıkça ortaya konmaktadır. Romanın sonunda ise sahiplerinin sorununun, insanları hayvanlardan ayıran özellik olduğunu, yani hayatın anlamını aramak ve sorgulamak olduğu ortaya çıkar. Yapıtta 'kedi olmak' ve 'insan olmak' durumlarının sentez şekilde anlatımı, figürlerin içinde buldukları çalkantılı dönemin bireyler üzerinde yarattığı değişimleri psikolojik boyutta içermektedir. Yapıtın incelenmesi sonucunda görülmüştür ki büyük ideallerin sahibi kişiler, ideallerinin çöktüğünü gördüklerinde ya kendilerine odaklanarak toplumdan soyut bir yaşam seçmekte ya da geçmişi takıntılı bir biçimde sorgulamaktan

kurtulamamaktadırlar. Yapıtta kedilerin kendi odaklı yaşıyan ve kendi zihninin esaretinden kurtulamayan sahiplerinin duygu ve düşüncelerinin dışavurumunu sağlamaktır. Dışavurum aracı olarak ise kedilerin; dolayısıyla insanların olanca çıplaklığıyla yansıtılabileceği mektup türü seçilmiştir.

KAYNAKÇA

Baydar, Oya. *Kedi Mektupları*. İstanbul. Can Yayınları, 1997